

ISSN 1999-4214 (print)
ISSN 2957-5095 (online)

ЕУРАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN HUMANITIES
INSTITUTE

№ 1/2023

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2023

Бас редакторы **Дауренбекова Л.Н.**
А.Қ. Құсайынова атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
филология ғылымдарының кандидаты, Астана, Қазақстан
Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
А.Қ. Құсайынова атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
философия докторы (PhD) Астана, Қазақстан

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша.
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабек Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрысжан Л.Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмабаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933: E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.

Меншіктенуші: «А.Қ.Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты»

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Басуға 15.03.2023ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі. БТ.

Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Татсырыс № 89

«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

© А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института имени А.К. Кусаинова,
Астана, Казахстан

Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института имени А.К. Кусаинова, Астана,
Казахстан

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша.
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы им. Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабек Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курсыжан Л.А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.

Собственник: «Евразийский гуманитарный институт имени А.К.Кусаинова».

Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022

*Подписано в печать 15.03.2023 ж. Формат 60*84 1\8. Бум. Типогр.*

Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89

Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

© Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова
Chief Editor **Daurenbekova L.N.**

Candidate of Philological Science, Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute
Institute, Astana, Kazakhstan

Editor-in-Chief **Alimbayev A.E.**
Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute, Astana,
Kazakhstan

Editorial Board

Aimuhambet Zh.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Aktayeva K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
Absadyk A.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Bredikhin S.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
Гайнуллина Ф.А.	Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
Yermekova T.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University. Almaty, Kazakhstan
Yesirkepova K.K.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Zhusipov N.K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
Kurbanova M.M.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
Kamzabek D.	Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Kuryszhhan L.A.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
Oner M.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
Pimenova M.V.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
Seifullina F.S.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF

Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect Zhumabayev
Tel/Fax: (7172) 561 933: E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute. Series -PHILOLOGY

Owner: «A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to register No. KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 15.03.2023 Format 60 * 84 1 \ 8. Paper. Printing house

Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

© A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

МАЗМҰНЫ-СОДЕРЖАНИЕ-CONTENTS

ТІЛ БІЛІМІ – ЯЗЫКОЗНАНИЕ – LINGUISTICS

АҒАБЕКОВА Ж.А. ЖАЛМАХАНОВ Ш.Ш.	Аз-Замахшаридің «Муқаддимат ал-адаб» сөздігіндегі сөз тіркестерінің қазақ тіліндегі қолданысы.....	7
БАЙТИЛЕУОВА Ғ.А. ЕШИМОВ М.П. ДҮЙСЕНБАЕВА Р.И.	Фрейм арқылы сөздік қорды арттыру.....	21
ЕСІМСЕЙТОВ Б.Р.	Сыбайлас жемқорлық термині негізінде жасалған сөздерді аудару мәселелері.....	35
ЖАҚЫПОВ Ж.А., АМАҢДЫКОВ О.М.	Сөйлем құрамындағы ыңғайластырушы элементтер.....	46
ЗНАМБУЛОВА К.К. NOVRUZOVA N.	Information technology and the status of the development electronic dictionaries in turkish lexicography.....	57
КУРМАНБЕКОВА З.Р. САРЕКЕНОВА Қ.Қ.	Желі қолданушысының коммуникативтік типтері.....	71
МУНАТАИ К. DOSSYMBEKOVA R.O.	The social significance of internet vocabulary in chinese language.....	87
НҮРДӘУЛЕТОВА Б.И.	Серікбол Қондыбай зерттеулеріндегі «Қырымның қырық батыры» жырлар циклі.....	102
РАЙНБЕКОВА Г.С.	Фразеологизмдердің контексте көріну ерекшеліктері.....	113
РЫСБЕРГЕН Қ.Қ., УӘЛИ Н.М.	Халықтық топонимдердегі ақ және қара түстердің мәдени тілдік семантикасы.....	128
САҒЫНДЫҚҰЛЫ Б.	Ғалым Қ.Мамаділ көзқарасындағы тілдік бірліктің ойға қатысты мәндену сипаты.....	143

ӘДЕБИЕТТАНУ – ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ – LITERATURE STUDIES

АЙМҰХАМБЕТ Ж.Ә.	Абайдың «Масғұт» поэмасындағы мотивтердің мифтік негізі және поэтикалық мәні.....	154
АЛИМБАЕВ А.Е.	Қожа Ахмет Ясауи хикметтеріндегі ғұмыр философиясы.....	167
АКТАНОВА Ш. АКТАНОВА А. AMANGAZYKYZY M.	Gender issues in the transmission of the artistic image of women in the works of M. Auezov and E. Hemingway.....	179

ЖҰМАҒҰЛ С.Б.		
ШАЛҒЫНБЕКОВА А.Б.	Әлихан Бөкейхан еңбектеріндегі мақал-мәтелдер: этно-	
ЖҰМАҒҰЛ А.Б.	социофольклортану аспектісіндегі талдау.....	191
КАЛИЖАРОВА Ж.Т.		
МАДИБАЕВА К.К.	Эпистолярная проза как литературный феномен.....	202
КӘПҰЛЫ Д.	Ақыт Үлімжілұлы шығармашылығы және әдеби-	
САҒЫНАДИН Г.	фольклорлық интеграция.....	214
КОКБАС Ж.,	Зейнолла Сәнік шығармашылығындағы «Тұғырыл хан»	
КУРМАМБАЕВА К.С.	бейнесі.....	226
НУРГАЛИ К.Р.	Детская повесть Б. Сокпакбаева «Меня зовут Кожа»: от	
НУРМАНОВА Ж.К.	книги – до ремейка.....	236
СЕКЕЙ Ж.	«Аласты ойлап шыққан жас...» (Д.Әшімханұлының	
	«Жынды жел» әңгімесі негізінде).....	250
ТАГУДРЕТОВА Б.Б.	Жазушы Мархабат Байғұттың юморлық шеберлігі.....	261
ТҰРЫСБЕК Р.С.		
БАТАН С.	Жазушы еңбегі: жаңашыл бағыт пен көркемдік өріс.....	274

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ – METHODOLOGY OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE

КУДАЙБЕРГЕНОВА К.Т.	Сыр сұлейлері шығармаларын оқытудың әдістемелік	
	ерекшеліктері.....	297

ҒАЛЫМ. ТҰЛҒА. ҚАЙРАТКЕР

ДӘУРЕНБЕКОВА Л.Н.	Қ.Ахметовтың ғылыми-педагогикалық қызметі.....	312
-------------------	--	-----

ХФТАР 17.71.07

DOI <https://doi.org/10.55808/1999-4214.2023-1.22>Р.С. ТҰРЫСБЕК¹ *С. БАТАН²

Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан¹
А.Қ.Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты, Астана, Қазақстан²
(e-mail: rst58@mail.ru¹, sunkarbekbatan@gmail.com²)

ЖАЗУШЫ ЕҢБЕГІ: ЖАҢАШЫЛ БАҒЫТ ПЕН КӨРКЕМДІК ӨРІС (ҚАЛАМГЕР ДҮКЕНБАЙ ДОСЖАН ТУЫНДЫЛАРЫ ТУРАЛЫ)

Аңдатпа. Мақалада жазушы Дүкенбай Досжанның өмірі мен шығармашылығы, ондағы тақырыптық ерекшелік, жанр жүйесі мен көркемдік өрнектері кең түрде сөз етіледі. Әсіресе, жазушы қаламынан туындаған – «Отырар», «Фараби», «Жібек жолы», «Зауал», «Дария», «Жолбарыстың сүрлеуі», «Абай айнасы», «Мұхтар жолы», «Алыптың азабы», «Ақ Орда» т.т. туындыларында қоғам және адам, заман және өмір, тағдыр талқысы мен тұрмыс көріністеріне кең орын беріледі. Қоғамдық-саяси өмір, ел-жер жағдайы, адаммен оның мұраттары, дәстүр мен тарих тағылымы, тәлім-тәрбие арналары да байыпты баяндалады. Сондай-ақ, аталған туындыларда – Көне Тұран, қарт Қаратау, Ұлы Жібек жолы, Ежелгі Тараз, Баласағұн, Мерке, Отырар, Сайрам т.т. қыр-сыры, ел-жер мәні, өмір-дүние жайы, адам мұраты мен еңбегі, тарих мен тағдыр талқысы жан-жақты көрініс береді. Дүкенбай Досжан туындыларында тарихнамалық сипат, шежірелік белгі-ерекшеліктер, ұлттық-этнографиялық нышандар, кеше мен бүгін байланысы айқын көрінеді. Автор арғы-бергі тарихты, өмір-уақыт тынысын, тұғырлы тұлғалардың тағдыр-талайын тарата сөз еткен тұстарда елдік мұратты, халық өмірін, туған жер тағдырын, еңбек адамдарының тыныс-тірліктерін негізгі назарда ұстайды. Маңыздысы, жазушы еңбегі мен көркемдік құбылыс мәні, көзқарас пен қолтаңба мәнері, автор ұстанымы, адам мұраты, еңбек тәлімі, дәстүр мен дүниетаным тағылымы, дін мен діл, тарих пен таным арналары, тіл мен стиль сипаттары жан-жақты ашылады.

Түйін сөздер: автор, тақырып, жанр, көркемдік, тіл, стиль.

Кіріспе. Сырлы әлем – руханияттың әлеуметтік мәні, көркемдік нәрі, оңды сипаттары көп-ақ. Осы орайда, талантты туынды бір күннің жемісі еместігі еске түседі. Білім-ғылымның әлемдік тәжірибесі, зерттеп-зерделеу мен танып-талдаудың әдіс-тәсілдері, көркемдік-эстетикалық өлшемдердің эволюциялық үрдістері де осыған табан тірейді. Ой-сөз жүйесін әсемдік әлемі –

әдебиет төңірегінде өрбітсек, көркем шығарма түрлері (әңгіме, ертегі, өлең, жыр, пьеса), оның құрылым-құрылысына қатысты компоненттері (лирика, драма, эпос), эпостық туындылар (әңгіме, повесть, роман) т.т. табиғи талантты, іргелі ізденісті, ерен еңбекті, өмір тәжірибесін, шынайы шеберлік пен шешендікті қажет ететін күрделі құбылыс. Адамтану ісін ардақтап, сол арқылы Мадақ сезімі ойды-бойды билейтін құдіретті кезең – Шабытты шаққа бастайтын тұс та осы сәт. Жазушы еңбегі мен көзқарастың айқындалып, қолтаңба құбылысы мен көркемдік көкжиегінің алыс-жақынға қатар жететін сәулелі сәті, руханият әлеміндегі қазыналы биігі де осы тұстан айқын танылып, айнала-әлемге тегіс жетіп, самаладай жарқырап көрінетіні анық.

Осы реттен еске алғанда, жазушы Дүкенбай Досжан әр кез-ақ қаламын өткір ұштаған, қолтаңбасы анық, көзқарас эволюциясы танылып-ақ тұрады. Ізденіс-еңбектері құнарлы, ой-сөз жүйелері мен көзқарас-танымының орнықтылығы бұл күнде ешкімді де бейтарап қалдырмайды. Әсіресе, адам әлеміне еркін еніп, жан-жүрекке, көңіл пернесіне, сыр-сезімге көп көңіл бөледі.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Зерттеу жұмысының нысаны ретінде жазушы Дүкенбай Досжанның көптомдық шығармалар жинағы қолданылды., Жазушы шығармашыларының тақырыптық, көркемдік ерекшелігі, жанр жүйесіне талдау жасалды. Мақаладағы пікірлерді дәлелдеу ғылыми дереккөздерге сүйене отырып жүргізілді. Дүкенбай Досжан шығармашылығын зерттеуші ғалымдардың да еңбектері сараланды. Жұмысты жазу барысында материалды жинау, мәтінді талдау, салыстыру, герменевтикалық т.б. әдістер қолданылды.

Талқылау мен бақылау. Әдебиеттің көркемдік қырларын, бейнелілік мазмұнын тануда А. Байтұрсынұлы былай деді: «Сөз өнері — адам санасының үш негізіне тіреледі. 1. Ақылға; 2. Қиялға; 3. Көңілге. Ақыл ісі — оңдау яғни нәрселердің жайын ұғу, тану, ақылға салып ойлау, қиял ісі — меңзеу, яғни ойдағы нәрселерді белгілі нәрселердің тұрпатына, бернесіне ұқсату, бернелеп суреттеп ойлану, көңіл ісі — түю, талдау. Тілдің міндеті — ақылдың аңдауын аңдағанша, қиялдың меңзеуін меңзегенше, көңілдің түюін түйгенше айтуға жарау» [1, 26.]. Сол секілді жазушы қиял дүниесіне, көркемдік нәріне, тіл мүмкіндігіне терең мән береді. Ойы өрнекті, сөзі суретті. Бояуы бедерлі. Жаңашыл бағыт, көркемдік өріс айқын. Тегінде, шығармашылық ізденіс, әсіресе: «Еңбексіз жазылған дүние – әсерсіз оқылатынын ескерсек» (С.Джонсон, ағылшын жазушысы), Д.Досжан туындылары («Отырар», «Фараби», «Жібек жолы», «Зауал», «Дария», «Табалдырығыңа табын», «Жолбарыстың сүрлеуі», «Кісі ақысы», «Мұхтар жолы», «Абай айнасы», «Алыптың азабы», «Абайдың рухы», «Ақ орда» т.т.), ондағы тақырып-мазмұн, адам мен оның еңбегіне, тарих тағлымына негізделген оқиға өрімі, ой-сөз жүйесі, тіл-стиль сипаты, көркемдік таным арналары – ізденіс-еңбекті серік еткен, қоғамдық-кезеңдік көріністер мен өмір-уақыт талаптары басты мұрат, өлшем болғанын аңғару қиын емес [2, 164].

Асылы, жазушы еңбегі, көркемдік өріс арнасы – іргелі ізденісті, ерен еңбекті, терең тәжірибені негіз етеді. Өйткені: «Сөз жазатын адам әрі жазушы, әрі сыншы боларға керек. Сөздің шырайлы, ажарлы болуына ойдың шеберлігі керек; ұнамды, орынды, дәмді болуына сыншылық керек; мағыналы, маңызды болуына білім керек» [3, 144]. Осы орайда, жазушы Д. Досжан шығармашылығында көне Тұран мен қарт Қаратау өңірі, Ұлы Жібек жолы мен Дешті Қыпшақ өркениеті, тарихи мекендер – Түркістан, Отрар, Тараз, Баласағұн, Мерке, Сайрам, Сығынақ т.т. арғы-бергі ахуалы, қоғамдық-кезеңдік көріністер, ғажайып тұлғалар, ел-жер тағдыры, айнала-әлем, өмір-дүние сырлары, адам жаратылысы, еңбек ырғақтары т.т. қарапайым тіл, көркем шежіре, өрнекті ой жүйелері арқылы әсерлі сөз етіледі. Бұл реттен алғанда: «Д.Досжан тақырыбы, бейне домбыраның қос ішегі секілді: бірі – қоңыр үнді көне тарихи оқиғалар тізбегі; келесісі – ащы шындығымен құлаққа қытымыр, шыңылтыр естілетін қазіргі өмірдің өз үні» (Г.Бельгер). Бұл тұста көзі қарақты қалың көпшілікке алғашқы әңгімесі 15 жасында жарық көріп, содан бергі кезеңде алыс-жақын елдердің баспа орындарынан шыққан кітаптары – әлемнің 20-дан астам тіліне аударылып, 7.7 млн. таралыммен басылғанын, олар негізінен 100-дің үстінде әңгіме, 20-дан астам хикаят, 10-нан астам роман, көптеген мақала, естелік-эссе, сұхбаттар т.т. болып жүйе құрауы, көп жайды аңғартса керек. Бұған қоса жазу бөлмесінен орын алған 10 мыңнан астам кейіпкерлер жүйесіне, олардың тағдыр-талайына қатысты картотека, елімізден тыс жерлерде – Қазан, Мәскеу, Тәшкен, Омбы архивтерінен алынған сирек қолжазба мен әр алуан дерек көздері жазушының көркем һәм тарихи туындыларына негіз болып келе жатқаны жасырын емес. Бұдан басқа, атап айтқанда М.Әуезовтің абақтыдағы түсініктемесі, А.Байтұрсыновтың қызы Кәтезге жазған хаты, М.Дулатовтың «Келешек ұрпаққа хат» атты жазбасының толық нұсқасы, Б.Момышұлының, І.Есенберлиннің, Ө.Тұрманжановтың, Ө.Тәжібаевтың, З.Қалауованың т.б. өлең, хат, суреттері де мол. Жазушылықты – кәсіп емес, өнер өлкесі деп танитын жазушының жеке мұрағатынан алынған бұл дерек-дәйектерді – АҚШ-тың «Әдебиет және өнер адамдары» энциклопедиясына енуі (2 том), Ұлттық және Абай энциклопедияларынан да берік орын алуы, Мемлекеттік сыйлық (1996) пен М.Әуезов атындағы ұлттық сыйлықтың (1987), Жаңақорған, Отрар, Сырдария, Созақ аудандары мен Түркістан қаласының құрметті азаматы атты атақ-дәрежелері жан-жақты толықтырып-байытып, биіктете түсті. Біздіңше, мұның мәні: Адамтану ісіне, ақыл-парасатқа құштарлықтан туғанын алдымен айтқымыз келеді. Өйткені: «Көркем өнердің міндеті – табиғатқа еліктеу емес, оның сырын ашу» (М.Әуезов). Бұл реттен алғанда, Д.Досжанның жазушы еңбегі, талант пен тағдыр, жанр мен жауапкершілік, қалам мен қарым, парыз бен қарыз, талап-талғам төңірегіндегі өзіндік көзқарастары да негізсіз емес. Оның бірсыпырасы төмендегіше түзіліс құрайды:

«Өмірде парадокс бола береді.

Сенің бейнетің шаш етектен болғанда, пәлен жылдан бері сын естімей, әлде бағы, әлде өңгеріп жүрген қызмет портфелі септеседі ме, ылғи мақталумен ғана келе жатқан жазушылар болады. Асып бара жатқан көркемдік кестесі жоқ. Нәтижеде ылғи ауызға ілігіп, төр жақта жүреді. «Неге бұлай» деп мәселенің шындығын іздейсің. Шындығына үңілсек, қазақ оқырманы әлі күнге дабыраға еліккіш, өзі көз жеткізбейді, өзгенің дегеніне ілескіш-ақ. Талғамы 30 жылдар деңгейінде қалып қойған, бастауыш пен баяндауыштан құрылған хабарлама, баяндама сөйлемдерді көбіне әдебиет деп ұғады. Баяғы - «Ақбілек», «Қараш-Қараш» оқиғасы өрнектеген әдемі үлгіні ұмытып үлгерген.

Екі пікір төңірегінде ой өрбітсем деймін.

Бірі: тоқмейілу туралы. Аз жазатын қаламгерлер мына тұтамдай тіршілікте өзіне-өзі қамшылаудың орнына, бәсін көтергісі келіп: «Біз аз әрі саз жазамыз, ой, пәленше ме!.. соны қойшы, бұрқыратып жаза береді» – дейді. Жүйесіз сөз иесін табатынын білмейді. Аз, көп жазу – Жаратқан иенің таразылап берген өлшемі емес қой. Қолыңнан келсе, оқырман қауымға қалайша аз жазып жүргеніңді түсіндір, талғамыңның биіктігін дәлелде, тапқан көркемдік бояу, белгілеріңді айт. Өзгенің егініне түспе! Ал, өзім аз жазатындар туралы айтылатын аса ащы, құбыжық суреттерді елестетпей-ақ, неге көп жазып жүргенімді түсіндіріп өтейін.

Суреткер үшін жазу – шер тарқату, сыр бөлісу. Роман арқылы қауым ел көтерген жүкке арқа төсесін, я хикаят арқылы жеке адамның жан күйін шежірелесін, я әңгіме арқылы пәстік сезім, көңіл шырғалаңын елестетсін, бәрінде автордың көзқарасы көрініп отырады, яғни өзгенікі деп өзінің мұң-шерін ақтарады. Әр жанрда, әр кітапта айтарым асып-төгіліп жатса - көкірек кенішімнің молдығынан болар. Сосын әлсін-әлі үстелге шегелетіп, қағазға шоқындырып қойған ой-болмыстағы қажыр-қайрат шығар. Шығармасын қалай бастап, қалай аяқтауын көзге елестетіп қойған, әйтсе де бір бет қағаз жаза алмай жүрген қаламгерді білемін. Бар гәп қаламгердің ішкі серпіні – пружинасы босағаннан, қажыры азайғаннан. Іншалла, әзірге айтарым бар, ішкі пружинам босай қойған жоқ. Көп жазғандығымды емес, шығарманың кемшілігін дөп басып көрсеткен әріптестерге алғысым айрықша, әрине.

Екінші ой: сөз қасіреті туралы.

Өзге қаламгерлер нарық заманына өкпелеген сыңай танытып: қой, болды жетті!.. енді жазбаймын, жазғанымыз басылмайды, кездейсоқ басыла қалса - қаламақы төлемейді, оқырманға жетпейді, – деп қолын бір-ақ сілтеп, сырт айналып жатса; бұл көкең: «Әлгі жиналған архив, дерек, құжаттар ізімен қол жеткен егемендік тарихын жазып аяқтап қалдым, көлемі отыз баспатабақ, үстінен асықпай қарап, шығару жайын ойластырамын», – деп жазу үстеліне желімше жабысады. Мына сөзді естіп отырған қаламгер құрбысы сауал қояды: «Сонда мұнша ақ тер, көк тер бейнетіңе қанша қаламақы аласың?..». Бұл көкең:

«Білмеймін, баспалар тұралап қалды, әй, көк тиын төлемейтін шығар, бұдан бұрынғы кітабым «Екі дүние есігіне» ештеңе төлемеген, керісінше, «жақсы мұқабаға бастық, демеушілік қаржы түсір» деп өзімді қажаған, шаршатқан дейді. Мына сөзді естіген әлгі қатар құрбысы басын шайқап, қолын сермелеп, о!.. бұл жазбаса отыра алмайды!.. деп мырс-мырс күліп... жөніне жоғалды.

О!.. ол жазбаса отыра алмайды!..

О!.. ол ішпесе жүре алмайды, – дегендей естіледі әлгі құрбысының сөзі.

Сөзді сөз түртеді, ойды ой оятады. Сейіл құру, шипажайда демалу, бейтаныс сапар шегу, ұлы тойларға қатынасу, күн құрғатпай астанаға келіп жатқан өнерпаздардың ойынын көріп қол соғу, өзгелерге ұқсап желпіну, жел өтіне шығу, қызық көру, ішу-жеу секілді пендешілік хикметтерден қол үзіп, өзін-өзі еріксіз бөлмеге қамап, өз отбасын абақтыға айналдырып, үстелге үңілген сұрау белгісіне ұқсап, кеш жатып, ерте тұрып, рынок заманында кітап жазған бұл көкең - Дон-Кихот болмағанда несі қалды.

Ендеше, өмір өлшемі әлгі айтқандай, я аз жазу, я көп жазуда емес болар;

Өз отыңды қалай жағып, қалай өшірмей, шеберлік жолыңа шам алып түсіп жүргеніңде шығар.

Тегінде француз Альфонс Доде айтқан асыл сөз бар: «Осы мен қандаймын» деп ауық-ауық айнаға қарап тұр: Өзіне-өзі ауық-ауық сын көзімен қарай білген кісі тегін болмайды. Өзін-өзі қайрап жетілдіре білген адам асыл дейді үлкен кісілер» [4].

Бұл тұста ойға алар жайт: Д.Досжан шығармашылығын әдебиетші-зерттеушілердің үш арна-салаға бөліп, бағалап жүргенін де еске алу артық емес. Олар, негізінен:

– көне ғасыр қойнауынан ер түрік аруағын көтерген 60 - жылдар басындағы тарихи кітаптары («Жібек жолы», «Отырар», «Фараби»);

– бодандық бұғау мен шенеуніктер езгісі зардабынан мінез экологиясына ұшыраған өмірі зая ұрпақтар образдарының галереясы («Зауал», «Дария», «Табалдырығыңа табын», «Жолбарыстың сүрлеуі», «Кісі ақысы»);

– ғажайып адамдар ғұмырын көркем тілмен сомдаған сериялық еңбектер («Мұхтар жолы», «Абай айнасы», «Алыптың азабы») т.т. болып табылады.

Д. Досжан туындыларында өмір оқиғаларының шындыққа негізделіп, кейіпкерлер жүйесінен тарих пен қазіргі кезеңнің маңызды мәселелері айқын аңғарылып, оның өзі нәзік лиризм, сыр-сезім, ой ағыны, келісті ырғақ арқылы кең өріс алады. Ақын О.Сүлейменов айтқанындай: «Досжанов сөз қаруын қасиет тұтатындықтан да қаламға қажетсіз жерде жөнсіз жармаспайтын жазушы. Ал, егер сол қару-қаламын қынынан суырса, онда ол ылғи әділеттің жағында болып, елсізді қорғау үшін, мұңлыны жұбату үшін ғана қару-қаламын сілтейді». Кітап палатасынан – «Ең көп оқылатын жазушы» атты куәлігін алуы - жазушы еңбегінің басты мұраты, негізгі кілтін танытады [5, 4].

Белгілі әдебиеттанушы ғалым Мүсілім Базарбаев өткен ғасырдың өзінде

«... Осы күнгі көзқарас сонау жылдар әдебиетін тексергенде өз орнын алмай қоймайды. Шындап келгенде ұғым-түсінік жүз сексен градуcқа өзгеріп отыр. Демек, өткен тарихтың бел-белестерін осы әділет көзқараспен таразылай қарап, жаңаш жазу парыз» [6, 6]. Осы тұста жазушының тарихи тақырыпта жазылған еңбектері өткен дәуірге заман талабына сай қайта қарау қажеттілігінен туған шығармалар екенін айтуымыз қажет.

Жазушы Д.Досжанның әр жылдары жарық көрген – «Таңдамалы шығармалар» (мысалы, «Жазушы», 1990.-2 том; «Білім», 2002.-13 том; «Фолиант», 2008.-4 том) бойынша байқалғаны, кіші және орта, үлкен жанрларға қатар қалам тартқанын айқын аңғарар едік. Олардың арасында балаларға арналған әңгімелер мен хикаяттар («Ата кәсіп», «Тегіне тарту», «Ақыл сатамын», «Арман баланың басынан кешкендері»), «Тарихи тақырыптың пионері» («Отырар», «Фараби», «Жібек жолы»), өмірзая ұрпақтардың тағдыр-талайы («Зауал», «Дария», «Табалдырығына табын», «Кісі ақысы»), өнегелі өмір өрнектері («Мұхтар жолы», «Абайдың рухы», «Алыптың азабы»), тәуелсіздік тарихы мен тағылымы («Ақ орда», «Салтанат сарайы»), жан әлемі мен рух арналарының иірімдері («Екі дүние есігі», «Жан тәтті», «Ине ұшындағы өмір») т.т. кең орын алады.

Жазушы Д.Досжан шығармашылығында - көркем әңгімелері бояу-бедерлерімен, ізденіс пен өзгеше өрнекті, өзінше әлем құрайды. Алдымен аңғарылатыны, шағын жанр – әңгімелер әлемінен тақырыптық-көркемдік ерекшеліктер байқалып, ондағы басты бағыт-арналар – адам мұраты, өмір оқиғалары, уақыт бедері, тарих таңбасы, тағдыр талқысы т.т. әр алуан ізденіске, көркемдікке құрылатыны көрінеді. Қоғамдық құбылыстар мен өмір оқиғаларының көріністері, адам әлемі мен уақыт тынысының сыр-сипаттары да танылады. Оның біраз бөлігі - тәуелсіздік тұсындағы туындыларынан, атап айтқанда «Ат үстіндегі үшеу» («Егемен Қазақстан», 1992, 3 қыркүйек), «Жақыныңды жалғыз тастама» («Халық кеңесі», 1992, 19-20 тамыз), «Мағжанды атқан адамдар» («Қазақ әдебиеті», 1992, 4 қыркүйек), «Динозавр» («Зерде», 1993, №5. -30-33 бет), «Иман таразы» («Егемен Қазақстан», 1993, 26 қараша), «Екі дүние есігі» («Жас Алаш», 1997, 20-24 мамыр), «Жан өлмейді» («Қазақ әдебиеті», 1998, 1 мамыр), «Академик» («Балдырған», 2000, №2, -5бет), «Пілмен күресу» («Жалын», 2005, №12. -41-45 бет) т.т. жан-жақты, кеңінен көрініс тапты.

Қаламгердің «Кейінгі кездегі әңгімелер» топтамасына енген туындылары («Сөз киесі», «Суретші», «Кешірім», «Адамға қанша жер қажет?», «Виртуоз», «Жанып-сөну», «Жоғалған қолжазба», «Жаңғақ», «Өмір арбасы», «Шырақшы», т.т.) тақырыптық-жанрлық жүйесімен, көркемдік-эстетикалық құндылықтарымен ерекшеленіп, ұлттық сөз өнеріне жаңа көзқарас, соны ізденістерімен сүбелі үлес болып қосылды. Әсіресе, адам өміріне, жан әлеміне еркін еніп, өмір-дүниеге, тұрмыс-тірлік иіріміне етене бойлап, оның бәрі-

баршасынан адамдық істі ардақтау, адамшылық жолдан айнымау, жасампаздық пен ізгілікке ұмтылу, достық пен махаббатқа құштарлық, сыр-сезімге сүйіспеншілік пен тұрақтылық терең танылады. Адам мұраты мен еңбегі, тұрмыс-тіршілік иірімдері өмір оқиғалары арқылы кең өріс алып, оның өзі «өз шындығы мен өз көзқарасы шеңберінде» шынайылық пен шеберлік сипатына ие болып, ондағы уақыт шындығы, көркемдік нәрі, бедерлі бояу, сөз өрнегі, тіл мүмкіндігі, стильдік құбылысы келісті нақыш, байтақ көкжиегімен айрықша мәнге ие болады. Өмір-дүниені қанық бояу, нәрлі нақышта беру, қоғамдық құбылысты көркемдік мұраттар тұрғысынан тану, ой-сөз жүйесінен сыр тарту - жазушы еңбегінің басым бағыты, белесті биігі, құнарлы қырлары бодып табылады.

Қаламгер қолтаңбасы мен ұстанымынан – өмір оқиғаларын жіті бақылап, уақыт тынысын байыпты саралап, сосын сөз жоқ адам әлемінің мың сан иірімдеріне еркін бойлайды. Ақыл-парасат таразысына, таным арналарына, сыр-сезімнің сәулелі сәттеріне де сергек қарап, шынайылық сипаттарына маңыз береді. Қаламгерге кезек берсек, мен қалай жазамын деген сауалдар төңірегінде төмендегіше сыр толғайды: «...Мен - суретшімін, құралым –сөз, кәсібім –тірі сөзбен суреттеп шығарма жазу. Екінші сөзбен айтсақ; болмысты көркем сөзбен келістіріп, оқырманның көз алдына елестетіп беру. Мысалға, «күн батты» десек – бұл журналистика, ал, «күн шоққа ұстаған сүрдің майындай құм шағылға еріп сіңді» десек – бұл сурет. «Алдымыздан тау көрінді» десек – журналистика, ал, «алдымыздан ақ бас тау иықтасып түрегелді десек – бұл проза.

... Өз басым бір нәрсені көңілге түйіп жазар кезде – сол нәрсені көз алдыма келтіріп елестетем, солай еткен мезгілде – дүние шіркін дөңгеленіп, сол нәрседен басқасы тарс естен шығып, шырқ айналып кетеді. Ойға алған жайт қана көз алдымнан елес боп кетпей қояды. Жайлап отырып ойды, қиялды үзіп алмай, қаламсапты алып қылқалам сілтеген суретшіге ұқсап ақ қағазға сөзді түсірем, сөйлемді иіп келтірем.

Сөз өз-өзінен құйылып келе береді.

... Ішімдегі тірі сөзді, көркем сөйлемді, қадау-қадау ойларымды жарық дүниеге, сырт әлемге қайтсем де шығаруым керек көрінді. Аян берген сол ойлар! Шығармасам – шерленемін кеп.

Мына мен үшін жазушылық кітап жазу, атақ шығару емес; жер әлемді бояумен бедерлеу, шер тарқату, мысқылдай болса-дағы; кептердің қауырсынындай көрінсе-дағы – өзімнің тапқан шындығымды айту» [6, 382,443,444].

Осы орайда, айталық «Сөз киесі» әңгімесі – тағдыр, пешене төңірегіндегі толғам-толғаныстармен басталады. Өйткені: «Тағдар әу баста пешенеге жазылады». Әңгіме кейіпкері – Асылмұраттың тағдыр, пешене төңірегінде өзіндік таным, түсінігі бар. Тіпті жас кезінде пешене – кісі маңдайы деп

қабылдаған-ды. Кісі маңдайындағы белгі, тері мен сүйек арасындағы сызат, іздер адам өмірінің, еңбегінің, тағдырының көрінісіндей әсер қалдырған-ды. Асылмұрат қаламгер болып қалыптасты. Бір отырғанда жазып тастайтын танымал болды. Сөз қуды. Сөз сиқырын еркін сезінді. «Тірі сөзді тәспіше тізбесе, отыра алмайтын ауру жамады». Жазғаны жұртқа жетті. Ел таныды. «Дүниені суретпен көретін, бояумен беретін сөз киесі қонды... Сөз саптасы: кемпірқосақша көз тартады, сәруәр тасындай сыңғырлады, жауһарша жалт-жұлт етті». Шығыс аңызын еске алды. Дүниенің ақылын кітаппен байланыстырды. Адам-пенденің ақыл-парасатын, хал-қарекетін, мінез қырларын да көңіл сүзгісінен өткізді. «Жауһар әңгімелер жинағын» дайындады. Мемлекеттік тапсырыспен баспадан шығарып, алыс-жақын елге жеткізгісі келді. Баспа орындары мен бөлім бастықтарына жолықты. Үкімет үйіндегі бас маман алдына да барды. Бәрі де мың сан себеп, салдарды көлденең тартып, «ұзатып салып» отырды. Бас маман - «Сонар» деген баспаға бағыттады. Асылмұраттың «Сонар» баспасын табуын тапқанымен, оның директоры – Айнагүлді көріп, қолжазбаны қатар қарағаннан бастап, өзгеше халді бастан өткереді. Айнагүлдің өзі-сөзі, тіпті ажар-көркі, қылық-әрекеттері - Асылмұратты тәп-тәуір «тұсап тастады». Асылмұрат жан әлеміндегі өзгеше өзгерісті сезінді. Бойын мазасыздық биледі. Көңілі алаң күй кешті. «Бойжеткеннің қос анары жарылған әңгелекше төңкеріліп, ойығы шыңырауға ұқсап, қараған көзге үлкейе-үлкейе жанарына тым-тым тақап қобалжытты. Басы айналып, танауына емшек ойығының жылы жұпары жетті. Тұла бойы бір ысынып, бір суынып, нәпсісі күйын боп қозды...

Көзі жылтыраған бойжеткеннің жұмсақ ерні шоқ басқандай күйдірді, жанарын жұмды, көзін ашса-ақ арбап алатындай сезінді».

Асылмұрат Айнагүлмен кезіккеннен кейін-ақ жазу ісінен алыстады. Күндіз-түні еңбектенгенімен - «ойы божырап, сөзі қожырап» кетті.

Асылмұрат кейін естіді. Айнагүл «ірі холдингтің президенті» болыпты. Сөз жоқ, таңданды. Ақыл-парасаттан - ажар-көрік үстем болыпты. Шынайы сыр-сезімді жалтырақ өмір, табансыз әрекет алмастырыпты. Өмір мұратын мәнсіз, нәрсіз әрекет, көріністер жаулап алыпты. Осылайша, әрине Асылмұраттың жаңа кітабым мемлекеттік тапсырыспен шықса, кітапханаларға тарап, қалың көпке жетсе екен,-деген үміт-сенімі аяқ-асты етілді. Асылмұраттың «Жауһар әңгімелер жинағын» мемлекеттік тапсырыспен шығару жолындағы әрекет-қимылдары мың сан қиырға бастады. Баспа бөлімінің бастығы қолжазбаның қыр-сырын емес, баспахана жайын, зейнеткер естелігін, кәсіпкер дастанын айтты. Бас маманның таным-түсінігі төмендегіше түзіліс құрады: «-Мен үшін тасқа басылғанның бәрі-кітап. Кітап жазғанның баршасы – жазушы. Осы күні пәленше зейнеткер естелік жазыпты, түгенше әкім жолжазба басқызыпты, мұнайшы мұнай тарихын баяндапты...Тарихшы ата-бабасының шежіресін тарқатыпты...» [7, 257].

Ал, «Сонар» баспасының директоры, «көзі жылтыраған қара торы» Айнагүлдің былығы мен қылығы бір басынан асып түседі. Қызметтік этикасын әйелдік қызығушылығы басып, «ағатай» деген сөзімен-ақ қолжазба тағдырын, жазушы еңбегін қас-қағым сәтте шешіп-ақ береді. Қаржы-қаражат көзі шығады-ау деген мекеме, компания, фирмаға қызметтік хатты да өз мойнына алады. «Атыңыздан өзім жүремін, ағатай. Шаршатпаймын дегенді де жасырмай жайып салады. Әп-сәтте «... балшекер қосқан шай алғызды, үстел үстіне жент, ірімшік, сықпа құрт, бауырсақ толып кетті». Оның үстіне: «...Атыңызды алдыма айбар етіп ұстаймын, баспаға қомақты қаржы құямын дейді. Тірі сөздің киесі мен қасиетін дәт-қуат қыламын дейді. «Айнагүл» деген есімді классиктің аузынан естимін деп ойлаппын ба, сірә дейді. Шілдеде шіреп піскен жемістей сабағымнан үзіле жаздаппын. Қолжазбаны алып қаламын, бір түнде оқып шығамын, келесі кеште станокке қоямын, ағатай!» дегенді де нақты жеткізеді [7, 261].

Осы сәт бұрылып қараған-ды: «Бойжеткеннің кең ашылған көз шарасы айдын көлге ұқсады. Осынау көлде не жоқ дейсіз: жастық оты...ләззат ойыны...әдемі әзіл...қылықты наз...қоңыр мұң...сезім көлі... сол сезім кемерінен асып, көл шырайын шайқап-шайқап жібергені. Кең ашылған жанарды мөлдіреген жас кемерледі. Мақұл сөзі еріксіз аузынан шығып кетті...

Көзі жылтыраған бойжеткеннің жұмсақ ерні шоқ басқандай – күйдірді, жанарын жұмды, көзін ашса-ақ арбап алатындай сезінді [7, 262].

Бұл баспа директорының - «бір күні». Былыққа батқан, қылығын көрсеткен, «сезім күшінің» қуатты серпіні танылған сәулелі сәттерінің бірі еді. Жазушы еңбегі мен қолжазба құқының таразыға түскен мезеті де осы болатынды. Ақиқатында: «Осы оқиғадан кейін дүние өзгерді». Асылмұраттың жазуы өнбеді. «Ойы божырап, сөзі қожырап» кетті. «Сөз киесі кеудесінен ұшып кеткенін сезінді».

Әңгімеде, сөз жоқ жазушы еңбегі, қолжазбадан – кітапқа дейінгі ізденіс мұраттары, тақырыпты меңгеру жолдары, көркемдік амал-тәсілдері, ой-сөз жүйесі алуан көрініс, қилы бояу-бедерлер кең орын алады. Алайда, Асылмұраттың қолжазбаға көзқарасы мен оның кітап үлгісінде қалың көпшілікке жету жолындағы ақ-адал көңілі баспа орындары мен ондағы басшылық арасындағы көзқарас, қарым-қатнастардың «күрделі жолдарынан» ақыл-парасат, таным деңгейлерінің «алуандылығынан» кедергі-қайшылықтарға тап болады. Асылмұрат кітап шығарудың «бұралаң - қалтарыстарымен» бірге жекелеген адамдардың (баспа қызметкерлерінің) таным-түсініктері мен қарым-қатнастарына да қайран қалады. Олардың өмірі мен еңбегі, көзқарас-мұраттары қаржы-қаражатқа, табыс-пайдаға құрылғандықтан, халыққа қызмет, рухани байлыққа қызығушылық, ұрпаққа ұлағат мәселесі тым төмен деңгейде көрініс табады. Автор баспа төңірегіндегі тоғышар жандардың ұлт руханиятына атүсті, селқос қарайтындарын әр алуан көрініс, түрлі шегіністер арқылы көрсетіп, тіпті сынап-мінеу негізінде адал еңбекті, өмір-өнегелерін, оның кітабы арқылы да

қалың көпке жететінін барынша айқын, нанымды баяндайды.

Автор үкімет үйіндегі бас маман (Тұрар) мен баспа директорын (Айнагүл) әрекет-қимылдарына сай дәл, нақты көрсетеді. Бірі – «маңғаз», келесісі – «жылтың» әрекеттерімен-ақ қоғамға кереғар, ұлт пен ұрпаққа зиянды екендіктерін аңғару қиын емес. Жең ұшынан жалғасқан сыбайластар екені де танылып тұрады. Қоғам дамуын тежеп, ортақ байлықты талан-таражға салып, ел игілігіне кері әсер-ықпал ететіндер қатарында болғанын да жасыру қиын. Қысқасы, «Сөз киесі» әңгімесі – тарих пен таным, адам мен тағдыр жайын кеңінен қозғап, осының негізінде Асылмұрат сынды қаламгердің – өмірі мен еңбегін, көзқарасы мен қолжазбасын, кітап шығарудың шырғалаң жолдарын алуан көрініс, қилы кедергі – қайшылықтарымен сабақтастықта сөз етеді. Жазушы еңбегі мен сөз киесінің ортақ тұстарын, терең сырларын кең көлемде ашады.

Қоғамдағы өнер адамының орын-үлесі, өмірі мен еңбегінің лайықты бағаланбауы, талант тағдыры мен тұрмыс тауқыметінің көлеңкелі тұстары – «Суретші» әңгімесінің басты арқауын, негізгі желісін құрайды. Жасбай жеке көрмесінің – Астанада, Президент мәдениет орталығында өтетіндігін естісімен-ақ, шеберханадағы жұмысы жанданып, жаңа қарқын алып, бұрынғыдан бетер қыза түсті. «Көк түріктер» атты баталды кереметіне қайраты мен талантын сарқа пайдаланды десе де болады. Майлы бояуды да барынша қолданып, өнердің тылсым құдіреті мен терең иірім, шынайы сырларына осы жолы көзі әбден-ақ жетті. Алайда, «Көк түріктері» көшірме, табиғилық қырлары тапшы,- дегенді көлденең тартқан арыз-жазбалар да алдан көлденеңдей берді. Суретшілер одағының төрағасы ол жайды бүге-шегесіне дейін жайып салды. Жасбай да өз кезегінде: - «Көк түріктер» көшірме емес, түпнұсқа! - дегенді дәлелдеп-ақ бақты. Астанаға баратыны, жеке көрмесі өтетіндігі де сәл кейінірек анықталғанымен, іссапарға қатысты қаржы-қаражат тағы қолбайлау болды. Суретшілер одағы арқадан қағып, «құрғақ сөзбен» шығарып салды. Көрмені ашқан Мәдениет комитетінің орынбасары да дағдарыс толқынын тілге тиек етті. «Қол қысқа» дегенді емеурінмен жеткізді. Көрме мұратына, қайсыбір туындылар табиғатына тоқталмады. Өнер құдіреті мен қасиетін, өзіндік өзгешеліктерін де ашпады. Өнерді өгейсітіп, авторына мән бермей, селқос қарады. Алайда, көрме қалың көптің қызығушылығын туғызды. Әсіресе, «Көк түріктер» ел тарихын, тағдыр-талайы мен тағылымын, танымал тұлғалардың өмірі мен қызметін жан-жақты ашуымен, арғы-бергі кезеңдерді кең көлемде қамтуымен, анық-қанық бояуымен, көркемдік өрнектерімен көз тартты. Асылы, сөз жоқ: «Сурет - суретшінің бояуын, қолтаңбасын сіңіріп қоймайды. Кенепке өнерпаздың жүрек лүпілі, көз майы, сезім сыры, түйсік тебіренісі... түгел жұтылыпты. Сиқырлы аура сезіледі. Көп қадалып қараған кісінің басы айналып, көзі қарауытады. Көп суреттен өнерпаздың жазмыш жазуы...ыстық лепесі...көз сиқыры атойлап көзге ұрады. Түсінген кісі – қай-қай майлы живопись – кескіндемеден айрықша сиқыр табады. Арбалады. Табуға тұсалады» [7, 269].

Өнер мұраты мен өнерпаз жолының мың қырлы, сан арналы ерекшеліктерінің бірі осы. Ал, Жасбайдың пәтер жалдап, онда Айманкеш есімді келіншекпен кездесуі, өмір-тағдырын естіп білуі, оның суретін салуы т.с.с. табиғи өріс алады. Тиісті тұста Айманкеш өзі, өнері мен тағдыры төңірегінде сыр толғайды. Дизайнер –суретші болғанын, жұбайының сәулетші екендігін, өнерде де әділетсіздік орын алғанын байыпты баяндайды [7, 272]. Жасбай болса, өмірге өнердің көзімен қарайды. «Дүниені өзіндік бояу, белгісімен көреді». Өмір жолы, мінезі де осы тұрғыдан қалыптасқан-ды. Көзқарас мұраты, ой жүйесінен де осы бағыт танылады: «Көп кісілер уағында өз бақытын сезіне бермейді. Денсаулығы мықты спортшылар тепсе темір үзетіндей болып жүріп, күндердің күні, ауырып төсек тартып жатып қалғанда барып саушылықтың қадірін біледі. Ақшаны қаптап жаратып жүрген байлар бір күні банкротқа ұшырап, қара нанға қарап қалғанда, барлықтың барақатын түсінеді. Сұлулар да солай. Жас кезінде «бетім барда бетіме кім шыдар» деп, кімі пандау келеді, кімі тантық». Бетіне әжім, самайға қырау түскенде барып әлгі арулар мөлдіреген, жан төзбеген аршын төс тәккапарлығы есіне түсіп, бармағын тістелеп, еңрейтіні анық. Не нәрсенің барақатын, бақытын дер мезгілінде ұғынатын дарынды суретшілер ғана» [7, 273]. Өнер өрісі, суретші сыры осы. Жалпы, «Суретші» әңгімесінде Жасбайдың адами әлемі, өнердегі орын-үлесі, тұрмыс-тіршілік тауқыметтері жеке көрме, бір іссапар төңірегінде-ақ жан-жақты танылады. Өмір-уақыт шындықтары, талант пен тағдыр тайталасы, өнердің мәңгілік сипаттары да өзіндік өзгешеліктерімен есте қалады. Автор Жасбай суретшінің өмірі мен өнердегі өрнектерін қатар көрсету негізінде уақыт шындықтарын, тұрмыс-тіршілік иірімдерін нанымды ашады. Бір көрменің баянынан өнер өрімі де, суретші сыры да ашылады. Демек, «Суретші» әңгімесі – өмір мен өнер адамының қыр-сырын ашып, әлеуметтік астарын, көркемдік қырларын кең көлемде көрсетеді. Жасбай суретшінің өмірі мен өнері, көрме өткізу ісіндегі ізденіс мұраттары, жанкештілігі мен жауапкершілігі – көзқарасы мен қолтаңбасынан, табанды әрекеттерінен айқын аңғарылады. Жасбайдың еңбекке құштарлығы, өнерге сүйіспеншілігі шеберханадағы жанкешті әрекеттерінен, көрме өткізу ісіндегі көзқарас эволюциясынан да жіті көрінеді. Автор Жасбай және оның ортасын, отбасы мен өнер өрісіндегі әр қилы құбылыс - көріністерді, кедергі-кемшіліктерді қаз-қалпында көрсету негізінде өмір-уақыт шындықтарын, адамдар арасындағы қарым-қатнасты, көзқарастар жүйесін сенімді суреттейді. «Суретші» әңгімесі – Жасбай сынды өнер адамының көзқарасы мен қолтаңбасын кеңінен көрсететін көркем туынды.

Сурет өнері, суретші өмірі – «Адамға қанша жер керек?» атты әңгіменің негізгі өзегін құрайды. Суретші Қосайдың балалық, жастық кезеңі алыс ауылмен, қоршаған ортамен, табиғатпен байланыстырылады. Автор: «Сурет балалықтан басталады», - деп Қосайдың жаны құлазыған, өмір тұрмыстан қажып, қалжыраған тұстарын жастық кезеңімен сабақтастықта сөз етеді. Дала

дидары, таулы қыраттар, өзен-көлдер, сағымға оранған айнала әлем, ауыл үйдің түтүні, бәрі-баршасы Қосай жанына жақын, көңілін әр кез-ақ баурап алады. Алайда, Астанадағы үш бөлмелі пәтерінде «... қылқаламыңды құлаштай сілтеп, ойға алған көркем дүниелерді келістіріп сала алмайсың. Тынысың тарылып қалады» [7, 296-297]. Осыдан кейін-ақ, Қосай шығармашылық шеберханаға қатысты жер алу мәселесімен айналысты. Жер ресурстары агенттігіне барды. Төраға жерге мораторий жарияланғанын жеткізді. Дүниелік дағдарысты, Кадастрлік зерттеулер жүйесін алға тартты. Жолай әкімдіктің жер басқармасын басқаратын – Төлеуғазы кезіккен еді. Ол да өз кезегінде дүниеауи үрдістерді еске алды. Өмір-тұрмыстан да сыр тартты. Барлықтың жайын, пейілдің тарлығын, кіріптарлық туралы да ой қозғады. Өнерге жақындығын, бірқатар сурет коллекциясы барын да еске алды. Жеке тұрғын үй шығармашылық шеберханамен бірге деген қаулының қажеттілігін, оның өзі әкімдіктен өтсе, ырыс-несібе асып-таситынын алға тартты. Өз ара әңгімеден ортақ мақсат, мүдде де танылып тұрды. Қосай ойына кеңестік кезеңдегі шығармашылық иесіне жасалатын қамқорлық түсті. Худфонд арқылы іссапарға, шетелге шығатынын еске алды. Социализм мен капитализм де өз ара салыстырылды. Қайтадан өнерге ден қойды. Жан азабын бастан кешті. Аяқталған суретті жер қатнастары басқармасына алып барды. Төлеуғазыға тарту етті. «Өзің секілді азаматтың бояудағы бейнесі» дегенді де айтып қалды. «Сурет жинайтын коллекционерсің!» деп те ойын анық-қанық жеткізді.

Көп ұзамай шығармашылық шеберханаға жеті сотық жер бөлінгені жөнінде хат та жетті. Осы хаттардың қай-қайсысы да Қосай өмірін, өнерге құштарлық, сүйіспеншілігін танытқаны анық. Ақиқатында, автор суретші Қосайдың өмір-тұрмысына еркін еніп, балалық, жастық кезеңін қоса көрсетіп, соның бәрінде де адам мұратына ден қояды. Өмір-тұрмыстағы орын үлесі, еңбекке көзқарасы да негізгі назарда тұрады. Осы реттен алғанда, автор суретші Жасбай мен Қосай бейнелерін (қараңыз: «Суретші», «Адамға қанша жер керек?») өмір-тұрмыстағы орнымен қатар көрсетіп, осы арқылы өнерге сүйіспеншіліктерін, мақсат-мұратқа адалдықтарын, сол жолдағы кедергі-кемшіліктерді жеңу ісінде жанкешті еңбектерін, табандылықтарын сенімді суреттейді. Өнер мұраты, шығармашылық арналар, шеберханадағы азапты-жанкешті еңбек, көзқарас жүйелері жазушы ізденісін, әр алуан көркемдік амал-тәсілдерін терең танытады. Бұл орайды, сөз жоқ автор ұстанымы, өнер мұраты мен тақырыбына қатысты іргелі ізденістері, көзқарасы мен қолтаңбалары өзіндік өзгешеліктерімен назар аудартады.

Жазушы еңбегіндегі өнер тақырыбы – «Виртуоз» және «Сәулетші» әңгімелері арқылы жаңа бағыт, соны сипат алады. Алғашқы әңгімеде Қожамжар қарттың жалғыз ұлы – Нүркен Әшіровтың өнер нығметін қоңыр домбыра арқылы еселеп арттыруы, қалың көпшілік: -Виртуоз!, - деп қабылдауы («Біртуар») көркем баяндалады. Автор әке мен баланың ауыл-елдегі өмір-

тұрмыстарын көрсетіп, мерекелік концерттегі өнер құдіреті мен Нұркеннің өзіндік ерекшелігін, орындаушылық шеберлігін жан-жақты ашады. Ал, «Сәулетші» әңгімесіндегі Самат пен Сәулеттің жастығы мен ғашықтық ғаламаттары, сәулетшілік өнердің өзіндік ерекшеліктері, аға буын өкілдерінің жастарға сенімсіздік білдіріп, еңбектерін бағаламауы, дұрысы – пайдалануы т.с.с. сенімді суреттеледі. Негізінен, автор өнер тақырыбын адам әлемімен, қоғам-ортасымен сабақтастықта сөз етіп, өмірге, еңбекке қатнас пен көзқарасты, адалдық пен тоғышарлықты, қарапайымдылық пен әділетсіздікті өз ара салыстыра береді. Өмірдің бұралаң жолын өнер адамы басындағы әр алуан хал, кедергі-кемшіліктермен қатар көрсетеді. Өмір шындығын, уақыт тынысын – өнер төңірегіндегі ізденіс пен көзқарас, еңбекке қатысты тұстар кең орын алады.

Бұдан басқа – «Дон Кихот», «Өмір арбасы», «Кешірім», «Жанып-сөну», «Жаңғақ», «Шырақшы» сынды әңгімелер тақырыптық ізденісімен, жанрлық-көркемдік ерекшеліктерімен назар аудартады. Болған оқиғаның ізі, өмірлік жайттар көркемдік шындық пен шешім тұрғысынан табиғи өріс алады. Адам өмірі мен арман-аңсарлары, еңбек мұраттары шынайы бояу бедері, суретті көрініс, нақыштар негізінде дамып отырады. Айталық, «Дон Кихотта» - адамгершілік пен ар үлгісі, еңбек пен бейнет ісі алға шығады. «Өмір арбасы» отбасылық өмірдің қиын да қатпарлы, сан қилы көріністерін келісті келісім, көркем өрнектермен баяндайды. «Кешірім» - М. Әуезовтің «талайлы тағдырын, «Алаш ісі» мен «Ашық хат» сырын, уақыт таңбасы мен тынысын терең танытады. «Жанып-сөну» - өмір талқысы мен отбасы салмағын қатар сезінген – Нұрәлінің мұңды-шерлі халін, өзін-өзі алдаған һәм жоғалтқан сәттерін сенімді суреттейді. «Жаңғақ» М.Әуезовтің отбасылық өмірі мен шешен шалы Ахметтің өз ара байланысын, ғұмырбаяндық-шығармашылық сыр-сипаттарды, жаңғақ ағашын күтіп-баптаудағы өзіндік өзгешеліктерді уақыт пен кеңістік, кезең-заман шындығы аясында кеңінен көрсетеді. «Шырақшы» - Дайрабай қарттың өмір-тұрмыстан көргенін, дүние дидары туралы таным-түйсігін, толғам-толғаныстарын, адам мен аюуан арақатнасын, дін-діл төңірегіндегі көзқарас-өлшемдерін, уақыт таңбасының әсер-ықпалын қаз-қалпында көрсетеді. Демек, жазушы еңбегі мен қолтаңба құбылысынан – өмірді тану мен оның шынайы шындықтарының сыр-сипаттары, адам мұраттарының өрнекті-өлшемді тұстары, дүние дидары мен дәстүр өнегелері, тәлім-тәрбие иірімдері оқиғалық-танымдық желілер негізінде дамып, оның өн бойынан көзқарас эволюциясы, бояу бедері, мінез сыры, сөз суреті, ой өрісі арналы ағыс құрайды. Ой-сөз жүйесінен – көңілде қорытылған, жан-жүрек таразысында өмір шындықтары мен көркемдік шешімдер, әдеби-эстетикалық құндылықтар жан-жақты танылып тұрады. Көркемдік көкжиегі – жаңа әлем ашады. Сөз суреті соны сипат алады. Өткір ұшталған қалам-қиял қанатындағы, ой көрігіндегі бояу бедерін, суретті сөзді - ақ қағазға көшіреді. Нәтижесінде: «Нағыз суреткер адамға жазу да сүйексізді мінезге айналады» [8]. Авторлық ұстанымға мән

берсек, болмысты, өмір-тұрмысты көру қажет. Бояумен, бедермен беру үшін де сергек сана, суреткерлік керек. Бояуға бедер, сөзге сурет, ойға қиял дүниесін дарытады. Әр алуан адам, мінез-иелерінің өмір-тұрмыс, дағды-кәсіп, еңбек көзқарастарын еркін ой ағынына, көркемдік келісімге құрады. Ана тілінің мол мүмкіндіктеріне еркін еніп, ұлт пен ұрпақ, дәстүр мен дін, тәлім-тәрбие иірімдеріне бойлайды. Ұлттық сөздің қадір-қасиетін, кәделі нығметін, сауапты тұстарын арға серік етеді. Сосын, сөз жоқ: ар ісін – бәрінен де биік қояды.

Сондай-ақ, жазушы еңбегіндегі таңдаулы әңгіме, хикаяттары табиғатынан (мысалы, «Кісі ақысы», «Қымыз», «Ақыл иесі», «Арыстанды-Қарабастың желі», «Адамға қанша қуаныш қажет?», «Ергежейлі», «Қыдырдың құбылысы», «Момындар», «Жігіттің бір жұрты», «Қыз әні», «Келіншек асуы», «Жылы жауын», «Екі дүние есігі», «Шипалы су»- әңгімелері; «Отырар», «Фараби», «Төрт патшаны көрген кейуана», «Пайғамбардың өлімі», «Жылы ағыс», «Жан тәтті», «Үрей» - хикаят; «Ата кәсіп», «Ақыл сатамын», «Арман баланың бастан кешкен қызықты оқиғалары», «Қарықбол мен Ақбата», «Келіншектаудағы тас түйелер», «Келіншектаудың көгілдір бояулары», «Тегіне тарту» - балаларға арналған туындылары т.с.с.) арғы-бергі кезең көріністері, ел-жер жайы, белгілі адамдар өмірі мен өнегесі, тарих пен таным арналары, білім-ғылым жүйесі, тәлім-тәрбие иірімдері, балалық-жастық дәурен, дүние дидары, уақыт пен кеңістік қатнасы, дәстүр тағылымы, өнердің өріс-өлкесі т.с.с. өзекті тақырыптар кеңінен қозғалады. Іргелі ізденіс пен көркемдікке құрылады. Автор қайсібір туындысында да өмір оқиғасы мен уақыт шындықтарына табан тіреп, осының негізінде адам әлеміне, еңбек мұраттарына еркін енеді. Жазушы еңбегінде адам сөз арқылы – ой құнарына, образ әлемі негізінде - сыр-сезімге қадам жасайды. Ақыл-парасат - басты өлшем етіледі. Ерен еңбек пен талант табиғаты алға шығады.

Қаламгер Д. Досжанның шағын жанрдағы туындылары – өмірдің өзінен өрбіген шындық сырларынан, адам мұраты мен еңбегін, дәстүр өнегелерін, тұрмыс-тіршіліктерін терең таным, іргелі ізденістермен байытқан, көзқарасы мен қолтаңбасынан ой мен сөз жүйесі бірлік құрап, көркемдік көкжиегі, эстетикалық көзқарастары кең өріс, алуандылығымен мәнді болып табылады. Оның үстіне: «... дүниені суретпен көреді, аллегория, шеңдестіруге жиі жүгінеді. Тіл құнары бай. Көбіне магиялық реализм әдісімен жазады. Кейіпкердің ішкі жан сарайын ашуда – ой ағынына, пәлсапалық түйін түйеге, максималистік көзқарасқа басымдықпен қалам тербейді. Көркем шығармалары мен зерттеу еңбектерінің тақырып аясы кең. Тіл бояуы кемпірқосақтай. Символға, қиялға еркін тізгін береді» [3]. Жазушы еңбегі мен қолтаңба құбылысының көпке ортақ қыр-сыры, көркемдік мәні мен өрісі, мың сан иірімді сыр-сипаттарының бірі осы.

Д. Досжан туындыларында тарихнамалық сипат, шежірелік белгі-ерекшеліктер, ұлттық-этнографиялық нышандар, кеше мен бүгін байланысы айқын аңғарылады. Автор арғы-бергі тарихты, өмір-уақыт тынысын, тұғырлы тұлғалардың тағдыр-талайын тарата сөз еткен тұстарда елдік мұратты, халық

өмірін, туған жер тағдырын, еңбек адамдарының тыныс-тірліктерін негізгі назарда ұстайды. Айталық, «Жусан мен гүлдер» (1966), «Тұлпардың ізімен» (1967), «Құм жұтқан кемелер» (1967) сынды алғашқы прозалық кітаптарында – Қызылқұм мен Сырдария өңірі, тарих пен тағдыр, туған жер әуендері, уақыт-кеңістік қатынастары, салт-дәстүр өнегелері, кейіпкерлердің жан әлемі, қимыл-әрекеттері өзіндік белгі-ерекшеліктерімен есте қалады. Өмір-уақыт, диалектика заңдылықтары қоғамдық-кезеңдік сипатымен, қоршаған орта мен болмысқа сай көркем һәм пәлсафалық қырларымен әсерлі, бедерлі беріледі.

Ал, «Зауал», «Дария», «Табалдырығыңа табын» сынды трилогиялық туындылар табиғатына ел-жер тағдыры, Арал теңізінің ауыр ахуалы, Сырдария суының тартылуы, құм көшкіні, адам мен оның еңбегі, қилы кейіпкерлердің қым-қуыт өмір соқпақтары (Мақұлбек, Доскей, Батыр), ауыл қарттарының (Мүлкімен, Нағанай, Құлшығаш) өмір мұраты т.т. жатқызған жөн. Кітап авторы ауыл адамын, оның адал еңбегін, өмір мұратын, ел-жерге көзқарасын, келешекке үміт-сенімін қоғамға, ортаға аса қажет маңызды мәселе ретінде қозғайды. Мұның бәрінен автордың азаматтық көзқарасы, ел-жерді, өмір-тұрмысты, жалпы айнала-әлемде болып жатқан өзгеріс-құбылыстарды терең танып-біліп мәнді, түйінді ойлар қозғайтындығы танылады. Тақырыпқа түрлі қырынан келіп, қоғамдық-әлеуметтік сипаттарын, әдеби-тарихи негізін, көркемдік-пәлсапалық арналарын әсерлі ашады. Жазушы еңбегі мен мұраттарынан ортақ сипат, сырлар танылады.

Д. Досжанның шығармашылық еңбегінде – «Адамға қанша қуаныш қажет?», «Жолбарыстың сүрлеуі», «Күміс керуен», «Құм адамы», «Қызыл құмның желі не деп жылайды», «Сексеуіл шоғының қызуы», «Кішкентай Ягимус», «Қос бұтақ», «Арыстанды-Қарабастың желі», «Кісі ақысы», «Қымыз», «Шабандоз» сынды хикаяттары ерекше орын алады. Біздіңше, бұл еңбектер – қаламгердің қиял дүниесінің, көзқарас-дүниетанымының биік дәрежесін, ізденіс-тәжірибелерін терең танытады. Әсіресе авторлық ой. Д. Досжан әңгімелерінің тағы бір байқалатыны авторлық ой. «Енді өзі егіліп еріп келеді. Жылқы жайында нелер қызық хикая тыңдауға құныққан. Апырмау, ат күткені ше, қарап тұрғың келеді... Бұл өзі ақын жырлап, жазушы көрмеген қиын кісі болды. Мінезін қай «пункітке» жатқызса екен. Меланхолик пе, сангвиник пе... Олай болса, әлгі профессор айтқандай, атқұмар қазақты көркем әдебиетке жағымсыз бейне етіп пе, жоқ жағымды етіп пе... қай жағынан кіргізген мақұл. Бақандай бес жыл ежіктеп, енді міне, бір мінездің табиғатын тани алмай тұрғаны.» [9. 144]. Міне осылайша жазушы ауылдың маңғаз қазағын әңгіме ете отырып мінездеме береді. Сонымен бірге жазу әдебі мен машығы, көркемдік құпиясын меңгеру жолындағы әр алуан ізденістер, оқиғадағы ой ағыны, қаһарманның жан-сезім әлемі, толғаныс-тебіреністер т.т қалың көпті туынды табиғатымен етене байланыстырып жібереді. Мұндай тұстарда: Дешті-Қыпшақ мемлекеті туралы, Шыңғысхан түмендерінің шапқыншылығы, Сырдария

өлкесінің өзіндік қырлары, Қызылқұмның эрозия мен дефляцияға ұшырау себептері, Қаратаудың қасиеті, Келіншектау кереметтері, ел-жер тағдыры, адам мен оның еңбегі, Ұлы Даланың ойшылдары, елбасылар мен қолбасылар, көне қалалар – Отрар, Тараз, Сығанақ, Сайрам т.т тарихи-тұрмыстық сипаты нақты өмір болмысымен, байыпты баяндау, лирикалық әуен, алуан көркемдік тәсіл, тосын тіркес, қанатты сөздер арқылы жүйелі беріледі. Аңыз-әпсаналар, тарих пен таным тоғысы, кеше мен бүгіннің байланысы жіті көрінеді.

Д. Досжанның «Таразы» роман-толғауы ел өмірін, адам тағдырын, ұлт мұратын кең көлемде көрсетеді. Романдағы Өмірсерік пен оның адал жары Аңсаның жастық кезеңі, өмір-еңбектегі орындары, бастарынан өткерген алуан оқиға әрбірімізге таныс-етене болса да жазушы ондай көрініс-құбылыстарды ұлт мұратымен, озық-озат дәстүрімен, өнеге-салтымен табиғи байланыстырады. Романдағы адам мен табиғат ара қатынасы, экологиялық апат пен оған қарсы күрес жолдары – Өмірсеріктің үлес-салмағы арқылы көрсетіледі. Өмірсеріктің Жібек жолы, Түркістан, Қызылқұм, Сырдарияға қатысты көзқарастары, әл-Фараби, Қ.А.Ясауи, Базар жырау, Құлыншақ ақын т.б. рухымен тілдесіп-сырласуы кеше мен бүгін байланысын, ұрпақтар сабақтастығын, тарих тағылымын, өмір-уақыт рухын терең танытады. Романдағы сталиндік зұлмат – Дүйсенқұл, Мағазбектің жалған жаламен елден аластатылуы, кейіннен ақталып, бұрынғы қызметтеріне оралуы, заман зобалаңы халық қасіреті ретінде суреттеледі. Тарих, тағдыр қатар көрінеді. Өміршіл-әкімшіл жүйе сипаты, отаршылдық саясаттың қыр-сыры да зұлмат жылдарымен қатар, салыстырыла көрсетіледі. Сондай-ақ, Абдолла, Иса, Танагұл, Тынышбек, Аңса секілді кейіпкерлер өмір-тұрмыстың барша саласына араласады. Бақыт, жақсылық, шындық турасында көп еңбек етіп, тер төгеді. Абдолла мен Исаның мінез қырлары, Тынышбектің ішкі монологы, Аңсаның әйел-ана сипатындағы орын-үлесі кезең, уақыт тынысына сай суреттеледі. Автор кейіпкерлер жүйесін қиял қанатымен қанаттандырмайды, керісінше өмір-тұрмыстан, күнделікті еңбек үстінен кездестіріп, әр біріне жаратылыс-табиғатына сай әрекет-қимыл жасатады. Көркемдік өрісін ашады.

Д. Досжан шығармашылығындағы жаңа кезең, соны ізденіс іздері – «Мұхтар асуы» (1986), «Мұхтар жолы» (1988), «Абақты» (1992), «Алаң» (1993), «Абай айнасы» (1994), «Алыптың азабы» (1997), «Ақ орда» (2005), «Абайдың рухы» (2008) сынды әрі тарихи, әрі деректік-танымдық қыр-сырлары мол еңбектерінен де танылады. Бұл реттен алғанда; жазушы Ә. Кекілбаевтің «Дүкенбай Досжановтың бір шығармадан бір шығармаға баспалдақтап өсіп, тынымсыз ізденуі өзімді қатты қызықтырады. Оның соңғы кітаптары тақырыбы, орындалуы, ой ағыны, көркемдік кестесі, тіл бояуы жағынан бүгінгі прозаның талап деңгейіне толық жауап беретін аса талантты дүниелер» деп жазуында үлкен мән бар.

Д. Досжан ізденісінен академик-жазушы М. Әуезовтің өмірі мен кезеңі,

қызметі, шығармашылық еңбегінің беймәлім қырлары кеңінен көрінеді. Айталық «Мұхтар жолы» – М. Әуезовтің қиын тағдырын, сергелдең сәттерін әр алуан пәлсафалық-психологиялық аспектіде алып қарайды. Әсіресе, әлемдік тұлғаға айналған – М. Әуезовтің 1930-32 жылдардағы істі болу сыры, қазақ ғалымдары – Е. Бекмаханов, Қ. Жұмалиев, Е. Ысмайылов т.б. «Қазақстан тарихын маркстік-лениндік тұрғыдан көрсетпегені» әр алуан шегініс, тарихтаным таразысы тұрғысынан сөз етіледі. М. Әуезов хаттары, жазушы еңбегі мен оның азап-рахааты, қуғын-сүргін кезеңінің «ұр да жық, мен атайын, сен тұр» сынды салмақсыз бағыт-саясаты кеше-бүгін мәселесімен қатар баяндалады. Автор тарихта, елімізде, танымал тұлғалардың өмір-тағдырында із қалдырған құбылыс-оқиғаларды әр алуан салыстыру, түрлі шегініс, қиял дүниесімен, дерек-шындық көріністерімен де бірге көрсетеді. Ұлт тарихындағы, руханият әлеміндегі ақтаңдақ беттердің ақиқаты ашылып, ел мүддесі мен ұлт мұраты кеңінен көрініс табады. Міне, осы тұста Д. Досжан тағы да алғашқылардың бірі болып Алаш ардақтыларының (М. Әуезов, А. Байтұрсынов, М. Дулатов, М. Жұмабаев, Ж. Аймауытұлы) – «істі болу сырларына» батыл ден қойды. Дерек пен дәйекке толы құжаттар, естелік әңгімелер, сұрақ-жауап үлгілері – «Абақты» кітабының басты арқауын құрады. Қалың көпшілік бұдан бұрын «Жас Алаш» газетінен, «Жалын» журналынан оқып-танысқан Алаш ардақтыларының тағдыр-талайы кітап үлгісінде кең көлемде толығып, жан-жақты көрініс тапты. «Абақтыда» айтылған ақиқаттар» атты сұхбатта жазушының өзі Алаш ардақтыларының сталиндік зұлматқа ұшырап, тағдыр-талайын тым көп тартуға «тиіс» екендіктерін едәуір баяндаған еді [10].

Жазушы Д.Досжан Алаш ардақтыларының халық алдындағы еңбек-мұраларын, істі болу «сырын» түпкі мақсат еткенмен алдымен «құжаттық очерктің» (кітап туралы осылай дейді - авт.) кілтін табу үшін 1920-30 жылдардағы жағдайдың жай-күйіне тоқталады. Автордың анықтап, табан тіреген ондай мәселелердің негізгі түйіні төмендегідей: «Бірінші: жаңа экономикалық саясат қазақ сахарасына жетті ме, жетпеді ме, атыс толқыны әлсіреп жеткен жағдайда оны қазақтың базар нарқы қалыптаспаған қара табан кедейлері қалай қабылдады. Екіншісі: байларды кәмпескелеу, кулактарды тап ретінде жою, қазақ қауымына қандай залалдарын әкелді, соны аз сөзбен дәлелдер арқылы сөйлете кетпекпіз. Үшінші: осынау саяси науқандар кезінде жартылай көшпенді, жартылай отырықшы кедей шаруаларға күштеп телінген саяси қондырғылар: жаңа экономикалық саясат. Төтенше шара - тұяғына қараған бар малын сыпырып алып, ал енді ортақшыл шаруа құрындар, мемлекеттік жоспарды орындаңдар деу қандай сорақы, кері әсерін тигізгені баршамызға белгілі. Осындай асыра сілтеушілік саясаты жергілікті халықтың әлеуметтік жағдайына, күнкөріс қамына, әдет-ғұрпына көзжұмбайлықпен қараудың ақыры орны толмас қателіктерге ұрындырды. Халықтың түсінбестігін, наразылығын туғызды. Соның салдарынан Семей облысында қанды қырғын

Шұбартау көтерілісі, Шымкент облысында әйгілі Созақ көтерілісі (халық арасында – «Аққалпақ» көтерілісі деп аталады) бұрқ етті» (сонда, 44 бет). Кітап авторының Созақ көтерілісінің шығу себептері хақында, Алаш қозғалысы мен ағайынды Әділовтердің ісі төңірегіндегі жазбалары, осы мәселелерге байланысты күнделік шерткен сырлар т.т. кезең кестелерін кең көлемде танып, «уақыт желінің» бағытын нақты айқындайды. Біздіңше, «құжаттық очерктің» маңызды қыры Алаш ардақтыларының бірі – Ж.Аймауытұлының Қызылорда, Алматы, Бутырка абақтысында болып, онда жүргізілген тергеу ісінің жазбалары (көшірмелері) рет-ретімен берілуі дер едік. Әрбір тергеу ісінен соңғы жазушы ойлары, түсініктемелері де табиғи жалғасын тауып, нанымды өріс алып отырады. Бұған жазушының отбасы, ұрпақтары хақындағы баспасөз материалдарын да тиісінше пайдалануын орынды деп білеміз. Бұл реттен алғанда, кітап авторы архив құжаттарын мейлінше еркін пайдаланып, тартымды сөйлете де білген. «Жасыратыны жоқ, – деп еске алады автор, – менің ізденістеріме сол кездегі Мемлекет қауіпсіздігі комитетінің бірінші орынбасары, генерал-майор Сапар Қопабайұлы Әбдірахманов көп қолғабысын тигізді. Архивтердің қолыма тиюіне жәрдем жасады» [4]. Шығармамен танысу барысында авторға баспасөз материалдары, естелік, күнделік жазбалары едәуір көмек еткен. Ондай тұстарда автор әрбір дерек көзіне мұқият қарап, қол ұшын берген, көмек еткендерге ілтипат білдіріп отырады.

Д. Досжан еңбектерінен шығармашылық ізденіс, жазушы еңбегінің мың сан қыры, қоғамдық құбылыстар мен адам әлемінің мүмкіндіктері, мөлтек сырлар, түйсік-сезім иірімдері алуан көрініс-сипаттарымен есте қалады. Айталық, “Алаң” романында Алматыдағы Желтоқсан оқиғасы (1986 ж.), оның туу себептері мен сол кездегі қоғамдық ахуал, саяси-идеологиялық таным-түсінік – Қазақ халқының арғы-бергі тарихымен телқабыс байланыста баяндалады. Авторлық көзқарастан, шығармашылық еңбек пен ондағы таным-түсінік, түйсік-сезім сырларынан қоғамдағы, өмір-тұрмыстағы барша көрініс-құбылыстар – Алаң арқылы өтеді. Алаң символикалық сипат ала отырып, саяси-пәлсафалық көзқарастарды, адамзаттық маңызы бар – Адамгершілік пен аярлықты, Ақиқат пен жалғанды, Ізгілік пен қатыгездікті өз ара салмақтап, саралайды. Байыпты байлам-түйін жасап, ара-жігін ашады. Адамзат дамуындағы, ұлт тарихындағы ақтаңдақтардың қыр-сыры да осында екенін автор алуан ізденіс, көркемдік таным арналары арқылы ашады. Қысқасы, «Алаң» романы – ұлт мұратын айқындаған, қоғамдық-кезеңдік көріністер мен саяси-ахуалды байыпты саралаған туынды.

Д. Досжанның «Алыптың азабы» атты кітабы (1997) құжаттардан құралған Әуезов тағдырын сөз ететін романнан, бірнеше әңгімеден («Пайғамбар», «Тегіне тарту», «Бекежан», «Екі дүние есігі», «Поэзия гладиаторлары»), «Түсіне соғыс енетін кісі» сынды хикаяттан тұрады. «Алыптың азабы» - «Роман осылай басталды», «Роман осылай аяқталды» деген кіріспе,

қорытындыдан тұрады. Автор роман кіріспесінде М.Әуезовтің «Абай» атты екі кітабын оқығаннан кейінгі әсерін (1955 ж): «... Қазақ тіршілігінің, әкелер, аталар өмірінің енді бұдан былай айналып келмес әдемі әуенін, бояу белгілерін іздегендей жат жұртқа ұзатылған қыздың төркінін қимай сыңсып бір жылағанын естігендей, қарасөздің тосын ырғағын, дәмін, нәрін әсерін тұщына түсіп тамсана ұзақ жатыппын... Ең ғанибеті, Әуезов рухы өзімді өмірге ғашық етті, тіршілік сапарында шаршасам, қажысам, қиналсам – бойыма тың, жігер, қажыр құятын қасиетті киеге айналды» деп жазады (8 бет). Нәтижесінде: бір роман, бір хикаят және әңгіме жазады. «Алыптың азабында» қазақ зиялыларының зұлматқа ұшыраған тұстағы тағдыр-талайы, соның ішінде М. Әуезовтің істі болу тарихы, ОГПУ, НКВД тергеушілеріне берген арыз, түсініктеме, хаттамалары, көптеген құпия құжаттар нақты, жүйелі беріледі. Автор сөзімен айтсақ: «Бұл кітап – алғашқы үш шығармаға мүлде ұқсамайды. Мұнда авторлық толғаныс, қиял, сезім, ой ағымына тізгін беруден гөрі, дерекшілдік басым» (9 бет). Құжаттардан құралған романда – М.Әуезовтің ел-жер қадірін терең түсінетіні, білім-ғылым ісіне жан-тәнімен құштарлығы, шығармашылық еңбекке деген тазалығы мен тиянақтылығы, өмір-уақытқа көзқарасы, дүниетаным иірімдері кеңінен орын алған. Әсіресе, жазушының тұтқындалған кезінде куә болған академик Ш.Шөкіұлы естелігі (27 бет), М.Әуезовтің айыптау ісіне байланысты мәлімдемесі (39 бет), түрлі арыз-шағымдар, Алаш партиясы мен оның көсемдеріне қатысты көзқарастары, «Әдебиет тарихы» оқулығына байланысты сұрақтарға – адами, халықтық сипат беруі, «Қилы заман», «Сұғанақ сұр» повестерінде төңкерісшіл әсер байқалмайтыны турасындағы оңды жауаптары, Мәскеу, Ташкен кезеңіндегі ұлттық-рухани бағыттағы ізденіс-еңбектері т.т. нақтылық, деректік қырларымен ерекшеленеді. Автор бұл тұстарда қоғамдық-кезеңдік көріністерді, саяси-идеологиялық ахуалды теріп-тізбей-ақ өмір-уақыт ұсынған сұрақтарға тергеу ісінің құпия құжаттарын алға тарту арқылы нанымды жауаптар береді. Қайсібір тұстарына түсінік-талдау да жасайды. Сол арқылы қатал уақыт ағымын, саясат пен парасат ара-жігін айқын аңғартады. Біздіңше, «Алыптың азабы» – М.Әуезовтің қилы тағдыры мен өмірдің қым-қуыт іздерін кең көлемде көрсету арқылы дәуір-кезең көріністерін, ұлт мұраты мен оның зиялы қауым өкілдерінің тағдыр-талайын тереңнен толғаған туынды.

Жазушы еңбектері арасында жас ұрпақ - балаларға арналған «Отрар», «Түркістан», «Ардақ – сын табунщика», «Мальчик – Жокей» т.т. кітаптарының орын-үлесі үлкен. Бұл ақын М.Шаханов атап көрсеткеніндей: «Адам жыл өткен сайын өзінің ескі арнасына жақындай түседі екен. Дүкенбай туралы ойласам: алпысыншы жылдардың басындағы тарихи повестері – «Отрар», «Фараби» еске түседі, ол маған тарихи тақырыптың пионері болып, ескі арнаны анық елестетеді». Айталық, «Отрар» кітапшасында: Отрар тарихы мен тағдыры, ондағы ойшыл-білімпаздар – Арыстанбаб, әл-Фараби, Қ.А.Ясауи т.б. өмірі мен

кезеңі-қызметі, сол секілді Сайрамдағы Әбділәзіз баб, Ысқақ баб ескерткіштері, Отрар атын асқақтатқан әйгілі кітапхананың қыр-сыры т.т. алуан дерек-дәйекпен, көркем бояу-бедерлермен беріледі. Бұдан басқа, атап айтқанда Отрардағы қыштан салынған тасболат тамдар, керуен қақпалары, қолөнер кәсібіне қатысты көзқарас-деректер де нанымды әрі жеңіл, жүйелі өріс алады. Ал, «Түркістанда» қаланың Мұғыл (манғол) шапқыншылығынан кейінгі тарихи орны, «түріктер мекені» деген мағына беретіні, ондағы шәкірттер оқитын медреселер мен оның бас ұстаз-ақыны Қ.А.Ясауи туралы кең көлемде баяндалады. Жазушы еңбегі мен көркемдік өріс өлкесі кең ұғым. Автордың өзі айтқандай: «...Жазушының өмірі жазған кітаптарымен өлшенеді», «...Мен – суретшімін, құралым –сөз, кәсібім – тірі сөзбен суреттеп шығарма жазу», «...Шын жазушылық – имандылыққа апарады»,- деген сөз жүйесі жазушы еңбегін, көркемдік құбылысты танытады, әрі өмір тағылымы мен тәжірибе негізі [7, 367, 382, 414].

Нәтижелер. Д.Досжан шығармашылығынан тарих пен таным тоғысы, ұлт мұраты мен тұғырлы тұлғалардың орын-үлесі, халықтық бітім-болмыс, салт-дәстүр өнегелері ел-жердің қадір-қасиеті кең көлемде көрініс береді. Жазушы еңбегі мен көзқарас мұраттарынан, қолтаңба құбылысына қатысты мәнерлерден алуан ізденіс арналары, әр түрлі, қилы тағдырлы адамдардың бейнелері, ой-сөз жүйесінің біртұтас сипаты, анық-қанық бояу бедерлері, көркемдік өрнектердің өрісті өлкесі, қысқасы әсемдік әлемінің нәрлі де сырлы, шетсіз де шексіз көкжиегі шынайылығымен баурап алады.

Қорытынды.Қаламгер қолтаңбасынан кеңінен көрінетініндей, қоғамдық құбылыстар, кезең көріністері, өмір өрнектері, адам әлемі мен еңбегінің қыр-сырлары да назар аудартып, ондағы оқиға өрімі, кейіпкер әрекеті, қилы қимыл, тартыс табиғаты, кедергі-кемшіліктердің астарлы-қатпарлы құбылыстары шындық сырларымен, шеберлік сипаттарымен жан-жүрекке жылы әсер етеді. Әдебиеттанушы А.Исмақованың «Бүгінгі компаративистиканың жаңа жол табуына әзер ететін зерттеу — М.Бахтиннің белгілі диалог түсінігі мен «Әдебиет танытқыштағы» өнердің, әдебиеттің басты мақсаты, міндеті, асыл сөздің қажеттілігі туралы тұжырымдар» дегенін ескерсек, Дүкенбай әңгімелеріндегі кейіпкерлер өзіндік мінез ерекшелігіне сай сөйлейді [11. 114].

Филология ғылымдарының кандидаты Б.Жұмақаяваның Джек Лондон жөнінде: «Жазушының қай тақырыпқа қалам тартсадағы нақты суретпен, қатесіз тірі сөзбен, қолмен қойғандай етіп жазатыны оқырманды риясыз иландыруға сеп. Логикалық силлогизм шеңберінен шығармайды. Фәни дүниенің мың қатпарлы, жүз сырлы құпиясының әдібін сөгіп, астарын ашқандай философиялық оймен әредік-әредік әдіптеп отыруы әр әңгіменің мазмұнын байытып, салмағын арттырған. Тірі сөздің өміршеңдігін өнеге етіп алдымызға тартады» деген пікірі бар еді [12. 174]. Қаламгер Д. Досжанның да шығармашылығы осы пікірмен үйлесім тапқан.

Мұның бәрі, сөз жоқ Д. Досжанның жазушылық жолдағы өмірге

құштарлығы, өнерге сүйіспеншілігі, ар ісіне адалдығы мен жауапкершілігі, қалам құдіретіндегі құбылыстарды жіті танитынын айқын көрсетеді.

Әдебиеттер:

1. Байтұрсынұлы А. «Әдебиет танытқыш». Зерттеу мен өлеңдер. Алматы: - Атамұра, 2003. - 208 б.
2. Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. –Алматы: Аруна, 2005. -122 б.
3. Байтұрсынұлы А. Маса. – Алматы: Раритет, 2005. – 208 б.
4. Досжан Д. . Өз жайымды өзім айтам. // «Қазақ әдебиеті», 1991,1 шілде.
5. Досжан Д. Көркемсөз шебері (Библиографиялық көрсеткіш). – Астана: ҚР ПМО, 2010. – 278 б.
6. 20-30 жылдардағы қазақ әдебиеті. Жаңаша бажайлау. – Алматы: Ғылым, 1997. – 509 б.
7. Досжан Д. Шығармалары. – 1-том. – Астана: Фолиант, 2008. – 392 б.
8. Досжан Д. Таңдамалы шығармалар:-Алматы: Өлке,2011. – 288 б.
9. Досжан Д. Таңдамалы шығармалар. Әңгімелер 1-том. – Алматы: Білім, 2002 ж. - 424 б.
10. «Абақтыда» айтылған ақиқаттар // «Алматы ақшамы», 1992, 27 наурыз.
11. А.Исмақова. Асыл сөздің теориясы. – Алматы: Таңбалы, 2009. – 376 б
12. Жұмақаева Б.Д. , Аманғалиева З.Т. Джек Лондонның «Киш туралы» әңгімесінің қазақ тіліндегі аударма нұсқалары. Абай атындағы ҚазҰПУ-дың Хабаршысы, «Филология ғылымдары» сериясы, № 2 (56), 2016 ж. – 233 б.

Р.С. ТУРЫСБЕК

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилев, Астана,
Казахстан

С. БАТАН

Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова, Астана, Казахстан

ТВОРЕНИЕ ПИСАТЕЛЯ: НОВОЕ НАПРАВЛЕНИЕ И ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ПОЛЕ (О ПРОИЗВЕДЕНИЯХ АВТОРА ДУКЕНБАЯ ДОСЖАНА)

Аннотация. В статье широко обсуждаются жизнь и творчество писателя Дукенбая Досжана, а также тематические особенности, жанровая система и художественные выражения. Особенно анализируются произведения писателя «Отырар», «Фараби», «Шелковый путь», «Зауаль», «Дарья», «Тигриное угощение», «Зеркало Абая», «Дорога Мухтара», «Боль Алып», «Белая Орда» и др. В его произведениях много места отводится обществу и человеку, времени и жизни, рассуждениям о судьбе и сценам из жизни. Серьезно описываются также общественная и политическая жизнь, состояние страны, человек и его идеалы, традиции и история и т.д. Также в произведениях («Старый Туран», «Старый Каратау», «Великий шелковый путь», «Древний Тараз», «Баласагун»,

«Мерке», «Отырар», «Сайрам» и др.) говорится о месте жизни в мире, человеческих идеалах и труде, истории и судьбе народа. Важно, что в статье комплексно раскрыты смысл писательского творчества и художественного явления, всесторонне изучены мироощущение и фирменный стиль, авторская позиция, идеалы человека, трудовое воспитание, воспитание традиции и мировоззрения, характер текста, диалог и монолог, языковые и стилевые характеристики.

Ключевые слова: автор, тема, жанр, искусство, язык, стиль.

R.S. TURYSBEK

L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

S.BATAN

A.K. Kussayinov Eurasian humanities institute

**WRITER'S CREATION: A NEW DIRECTION AND ART FIELD
(ABOUT THE WORKS OF THE AUTHOR DUKENBAY DOSZHAN)**

Annotation. The article widely discusses the life and work of the writer Dukenbay Doszhan, thematic features, genre system and artistic expressions. Especially created by the writer's pen – «Otyrar», «Farabi», «Silk Road», «Zahual», «Daria», «Tiger Treat», «Mirror of Abai», «Mukhtar's Road», «Pain of Alyp», «White Horde» etc. in his works, a lot of space is given to society and man, time and life, reasoning about fate and scenes from life. Social and political life, the state of the country, man and his ideals, traditions and history, and educational channels are also seriously described. Also in the mentioned works – Old Turan, Old Karatau, the Great Silk Road, Ancient Taraz, Balasagun, Merke, Otyrar, Sairam and other secrets, the meaning of the country, the place of life in the world, human ideals and labor, the history and fate of the people will be presented comprehensively. It is important that the meaning of writer's creativity and artistic phenomenon, attitude and corporate identity, author's position, ideals of a person, labor education, education of tradition and worldview, channels of history and knowledge, the nature of the text, dialogue and monologue, language and style characteristics are comprehensively revealed. disclosed.

Keywords: author, theme, genre, art, language, style.

References

1. Baitürsynüly A. «Ädebiät tanytqyş». Zertteu men öleñder. Almaty: - Atamūra, 2003. - 208 b.
2. Qazaq ädebiät. Ensiklopedialyq anyqtamalyq. – Almaty: Aruna, 2005. – 122 b.
3. Baitürsynüly A. Masa. – Almaty: Raritet, 2005. – 208 b.
4. Dosjan D. . Öz jaiymdy özım aitam. // «Qazaq ädebiät», 1991, 1 şilde.
5. Dosjan D. Körtemsöz şeberı (Bibliografialyq körssetkiş). – Astana: QR PMO, 2010. – 278 b.

6. 20-30 жылдардағы қазақ әдебиеті. Жаңаşa байлау.-Алматы: Ǵылым, 1997. -509 б.
7. Dosjan D. Шығармалары. 1-том. – Астана:Фолиант, 2008. – 392 б.
8. Dosjan D. Таңдамалы шығармалар. – Алматы: Өлке, 2011. – 288 б.
9. Dosjan D. Таңдамалы шығармалар. Әңгімелер 1-том. – Алматы: Білім, 2002 ж. –424 б.
10. «Абақтыда» айтылған ақиқаттар // «Алматы ақшамы», 1992, 27 наурыз.
11. А.Исмақова. Асыл сөздің теориясы. – Алматы: Таңбалы, 2009. – 376 б
12. Jūmaqaeva B.D. , Amanǵalіeva Z.T. Jek Londonnyñ «Kіsh turaly» әңгімесінің қазақ тіліндегі аударма нұсқалары. Абаі атындағы ҚазҰПУ-дың Хабаршысы, «Filologia ǵылымдары» сериясы, № 2 (56), 2016 ж. – 233 б.

Авторлар туралы мәлімет:

Тұрысбек Рақымжан Сағымбекұлы – филология ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры, Астана, Қазақстан.

Турусбек Рақымжан Сағымбекович – доктор филологических наук, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Turusbek Rakymzhan Sagymbekovich – Professor of the Eurasian National University named after L.N. Gumilyov, Doctor of Philology, Astana, Kazakhstan.

Батан Сунхарбек – педагогика ғылымдарының магистрі, А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының аға оқытушысы, Астана, Қазақстан.

Батан Сунхарбек – магистр педагогических наук, старший преподаватель Евразийского гуманитарного института имени А.К. Кусайнова, Астана, Казахстан.

Batan Sunkharbek – Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Eurasian Humanitarian Institute named after A.K. Kusaynov, Astana, Kazakhstan.